

مجالس مذهبی در ایران معاصر

بررسی و تحلیل اعلانات مجالس محرم و صفر در روزنامه‌ی «اطلاعات»

(۱۳۹۴-۱۳۰۵)

جلد ۱: دهه‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۳۰

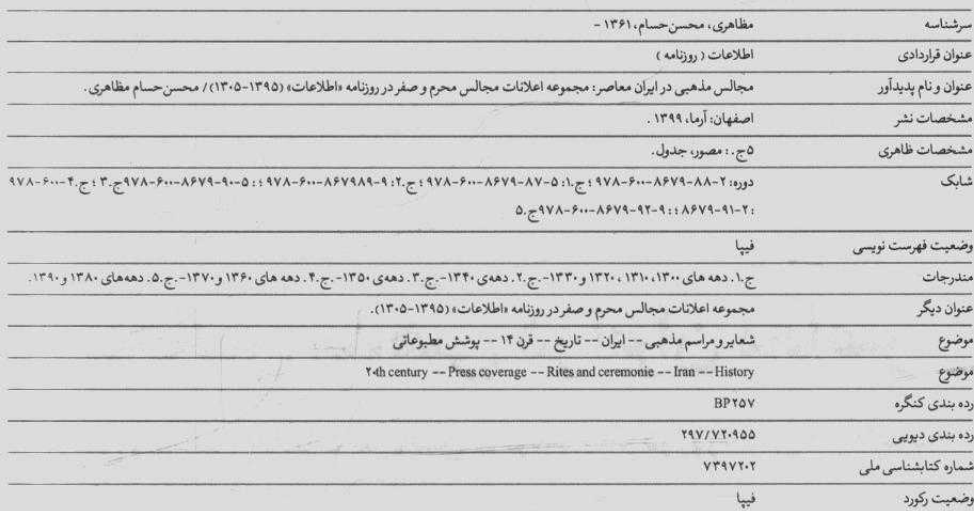
www.ketab.ir

محسن حسام مظاهری

نشر آریا

۱۳۹۹

مجالس مذهبی در ایران معاصر

بررسی و تحلیل اعلانات مجالس محرم و صفر در روزنامه‌ی «اطلاعات» (۱۳۰۵-۱۳۹۴)

جلد ۱: دهه‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۳۰

محسن حسام مظاہری

صفحه آرایی و طراحی جلد: گروه فرهنگی هنری مسک / مجتبی مجلسی

شایک: ۵-۸۷-۸۶۷۹-۶۰۰-۹۷۸

شابک دورہ ی پنج جلدی: ۲-۸۸-۸۶۷۹-۶۰۰-۹۷۸

شمارگان: ۲۰۰ نسخه / نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹

قیمت جلد اول: ۹۰,۰۰۰ تومان / قیمت دوره ی پنج جلدی: ۴۲۰,۰۰۰ تومان

کلیه‌ی حقوق محفوظ و مخصوص نشر آرما است.

تکثیر، انتشار و باز نویسی این اثر یا قسمتی از آن (به هر صورت از قبیل کاغذی، الکترونیکی و صوتی)

بدون اجازه‌ی مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

فهرست

جلد اول

www.ketab.ir

مقدمه

۱۷	درآمد
۱۹	هدف پژوهش
۱۹	پیشینه‌ی پژوهش
۱۹	مراحل پژوهش
۲۰	معرفی بخش‌های کتاب
۲۳	تشکر و سپاسگزاری

فصل ۱: مدخل پژوهشی

۲۷	مجالس مذهبی و گونه‌های آن
----	---------------------------

۲۷	تعریف مجالس مذهبی
۲۸	پیشینه‌ی مجالس مذهبی
۲۹	گونه‌شناسی مجالس مذهبی
۳۷	اقسام تبلیغات مجالس مذهبی
۳۷	۱. اعلان دیواری چاپی
۳۸	۲. اعلان دیواری دست‌نویس
۳۸	۳. کارت دعوت
۳۹	۴. اعلان مطبوعاتی
۳۹	۵. تراکت
۴۰	۶. پرچم پارچه‌ای دست‌نویس
۴۰	۷. بیرق پارچه‌ای گلدوزی‌شده
۴۱	۸. تابلوی فلزی ثابت
۴۲	۹. پوستر
۴۲	۱۰. پیامک
۴۳	۱۱. تیزر رادیویی و تلویزیونی
۴۳	۱۲. بنر چاپی
۴۴	۱۳. بلبورد شهری
۴۴	۱۴. تبلیغ دیجیتالی
۴۵	آینده‌ی اعلانات مطبوعاتی
۴۶	روزنامه‌ی اطلاعات و دلایل انتخاب آن برای پژوهش حاضر

فصل ۲: دهه‌ی ۱۳۰۰

۵۱	بخش اول - مشخصات اسناد
۵۱	۱. تعداد اعلانات

درآمد

«تاریخ اجتماعی» به عنوان شیوه‌ای نوین از تاریخ‌نگاری و شاخه‌ای میان‌رشته‌ای در حدفاصل دانش‌های تاریخ و علوم اجتماعی، امروزه به جریانی گسترده و پربرونق در مطالعات تاریخی - اجتماعی تبدیل شده است. اما با وجود گذشت نزدیک به یک قرن از ظهور رسمی این دانش در اروپا و آمریکا، مناقشات بر سر تعریف و تعیین حدود و ثغور آن همچنان ادامه دارد و تنوع تعاریف و گستردگی مضامین، رسیدن به تعریفی مورد وفاق را دشوار ساخته است. یکی از رایج‌ترین تلاش‌ها در تعریف تاریخ اجتماعی، معرفی آن به عنوان بدیلی برای گونه‌های کلاسیک و سنتی تاریخ‌نگاری از قبیل «تاریخ سیاسی» است. با این توضیح که در گونه‌های کلاسیک، تمرکز محقق/مورخ معطوف به ثبت و شرح رخداد‌های کلان میدان سیاست (مانند جنگ‌ها و تأسیس و فروپاشی دولت‌ها و حکومت‌ها) و رفتار کنشگران اصلی آن میدان (رهبران و نخبگان) و دیگر حوزه‌های رسمی قدرت بوده است. در مقابل، تاریخ اجتماعی، توجه خود را به جای سطوح بالای قدرت رسمی، به لایه‌های میانی و پایین جامعه و کنشگران آن (توده‌ی مردم) و گروه‌های انسانی، اصناف و جنبش‌های اجتماعی معطوف ساخته است. از همین رو برخی تاریخ اجتماعی را روایتگر «فرودستان» و جریان کلاسیک و سنتی تاریخ را

روایتگر «فراستان» دانسته‌اند.^۱ این برگرفتن نگاه از لایه‌های فرادست هرم قدرت و اهتمام به لایه‌های میانی و پایینی، ساحات و ابعاد گوناگون حیات انسانی و زندگی روزمره را به مثابه‌ی حوزه‌های مستقل مطالعات تاریخ اجتماعی موضوعیت بخشیده است؛ از خوراک و پوشاک گرفته تا فرهنگ عامه و مناسک و دین. به تبع گستردگی حوزه‌های مطالعاتی، منابع این دانش نیز فهرست متنوعی را شامل می‌شود: همه‌ی کالاها، اشیاء و ابزارهای که در زندگی روزمره حضور دارند یا مصرف می‌شوند و همین حضور و مصرف، به آن‌ها ارزش بیان‌کنندگی، روایت و آشکارسازی تجربه‌های انسانی بخشیده و سبب شده است که بتوانند در شناخت جامعه و مردم داده‌ی اطلاعاتی محسوب شوند. آگهی‌ها و اقلام تبلیغاتی (نظیر پوستر، بیل‌بورد و اعلانات مطبوعاتی) یک دسته از این منابع‌اند. باین اوصاف تاریخ اجتماعی، هم به مثابه‌ی دانش و هم روش، می‌تواند در بررسی روند تغییر و تحولات پدیده‌های فرهنگی و اجتماعی نظیر دین و دینداری بسیار کارآمد باشد. کتاب حاضر با چنین رویکردی تدوین شده است؛ به عنوان تلاشی در راستای تدوین تاریخ اجتماعی دینداران و مشخصاً شیعیان در ایران معاصر. این کتاب، محصول پژوهشی است که با هدف گردآوری و تدوین گروهی مغفول از داده‌های تاریخی مجالس مذهبی در ایران معاصر یعنی اعلانات مطبوعاتی این مجالس انجام شده؛ پژوهشی خویش‌فرما و شخصی که بخشی از پروژه‌ی مطالعاتی کلان من در باب مناسک و آیین‌های شیعی در ایران است. محور اصلی این پروژه‌ی مطالعاتی، رصد، بررسی و تحلیل تغییرات دینداری به‌ویژه مناسک و فهم منطق این تغییرات است که طبعاً نیازمند مجموعه‌ای وسیع و متنوع از اسناد معتبر و داده‌های منظم و روشمند می‌باشد. پراکندگی، محدودیت و کمبود چنین داده‌هایی و فقدان مستندسازی روشمند و مستمر گروه‌ها، سازمان‌ها و مجالس مذهبی، از یک دهه‌ی قبل انگیزه‌ای برای من شد که چند پژوهش مستقل با هدف کشف، استخراج و تکمیل داده‌های موردنیاز تعریف کنم. به عبارت دیگر، این پژوهش‌ها با هدف داده‌سازی برای پروژه‌ی مطالعاتی کلان‌تری انجام شده‌اند و انتشارشان حکم آن را دارد که پژوهشگری حین تحقیق داده‌های پژوهشش را برای استفاده‌ی عموم منتشر سازد. برخی از این پژوهش‌ها خاتمه یافته و برخی هنوز ادامه دارند و کتاب حاضر ثمره‌ی یکی از آن‌ها است.^۲

۱. برای آشنایی با پیشینه‌ی «تاریخ اجتماعی» و مناقشات مفهومی پیرامون آن، نک: الویری ۱۳۹۹؛ استرنز ۱۳۹۴؛ کنراد ۱۳۹۴؛ هکت ۱۳۹۰؛ موسی‌پور ۱۳۸۶؛ رحمانیان ۱۳۸۶.

۲. یکی دیگر از این پژوهش‌ها گردآوری و تدوین گزارش‌ها، توصیفات و تحلیل‌های مستشرقان، سفرنامه‌نویسان و ایران‌شناسان از برگزاری